

Arie Kok

STRIJD OM EEN LAND

Israël-Palestina
in 100 vragen en
antwoorden

Arie Kok

STRIJD OM EEN LAND

**Israël-Palestina
in 100 vragen
en antwoorden**

Met bijdragen van:
Dineke Houtman
Joas Wagemakers
Bart Wallet

KokBoekencentrum Uitgevers ■ Utrecht

Ontwerp omslag: Bij Barbara
Lay-out binnenwerk: Elgraphic
Afbeeldingen: iStock tenzij anders vermeld

ISBN 978 90 43543774.
ISBN 978 90 43543781. (e-book)
NUR 697
www.kokboekencentrum.nl

© 2025 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan.

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Nee zeggen tegen de oorlog van woorden en beelden	7
1. In het land Kanaän	11
Kaart 1: Israël in de ijzertijd	19
2. Getenkend door weerstand	21
3. Volgend jaar in Jeruzalem	35
4. Een nationaal tehuis	41
Kaart 2: Verdelingsplan volgens VN-resolutie 181	57
5. Toch geen land zonder volk	59
6. Van oorlog naar oorlog	65
Kaart 3: Hedendaags Israël	69
7. Bevrijding van Palestina als ultiem doel	71
8. Palestijns gebied of hartland van Israël?	79
9. Betrokken bij het conflict	87
Kaart 4: Verdeling volgens de Oslo-akkoorden, 1992	97
10. Nog altijd geen zicht op vrede	99
Tijdslijn	101
Geraadplaagde en aanbevolen literatuur	107
Verantwoording	109
Personalia	111

Nee zeggen tegen de oorlog van woorden en beelden

Bij wijze van voorwoord

Toen ik dit boek schreef stierven er dagelijks mensen in Gaza. Gezaghebbende instituten stelden vast dat er sprake was van een genocide. In de media waren apocalyptische beelden te zien van eindeloze ruïnes en verhongerende Palestijnen. Tientallen Israëli's zouden nog ergens in dit gebied in gijzeling zitten, levende of inmiddels gestorven pionnen in een cynisch machtsspel. Onderhandelingen leidden nauwelijks tot resultaat. Over de hele wereld leidde het tot protesten en verdiepte polarisatie, tot in mijn eigen directe omgeving aan toe.

Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Terwijl ik probeerde de feiten in het gelid te krijgen, drong stilaan tot me door dat deze situatie het gevolg is van afslagen die al in ver verleden genomen zijn. Oude wonden en slechte gewoontes hebben een lange adem. Opportunistische beslissingen van machthebbers werken door tot in latere generaties. De spanningen tussen deze twee getraumatiseerde volken slepen te lang voort, snijden te diep in en het einde lijkt steeds verder in de mist van de toekomst te verdwijnen.

Dit boek begon met een vraag van opinietijdschrift *De Nieuwe Koers*. In november 2024 schreef ik op hun verzoek een longread waarin de 25 meest dringende vragen over het Israël-Palestina-conflict beantwoord werden. De positieve reacties op dat artikel gaven me het duwtje om ja te zeggen op de vraag van de uitgever het stuk uit te bouwen tot dit boek.

Gedurende het schrijven is het accent wat verschoven. De

kernvraag werd: hoe zijn we hierin terecht gekomen? De nadruk is verschoven van de huidige situatie naar de ontstaansgeschiedenis, waarbij ik de beslissende momenten uitlicht. Met name in het begin van de twintigste eeuw zijn afslagen genomen waarvan we nu de uitwerking zien.

Ik stel me in dit boek op als journalist: ik zoek naar feiten, doe navraag bij wetenschappers en bestudeer de context in het besef hoezeer die ertoe doet. Daarbij kies ik ervoor vooral goed en breed te luisteren. Het is alweer even geleden dat ik met collega-journalisten door Israël en de Westoever reisde. We spraken veel mensen, discussieerden onderweg urenlang over wie er in dit conflict het recht aan zijn zijde had. Terug in het vliegtuig waren vooral de meewarige blikken van de mensen die we ontmoetten me bijgebleven. Dus jij uit Nederland vindt dat wij hier een tweestaten-oplossing moeten realiseren? We zouden al blij zijn als het morgen wat rustiger is en onze kinderen veilig naar school kunnen.

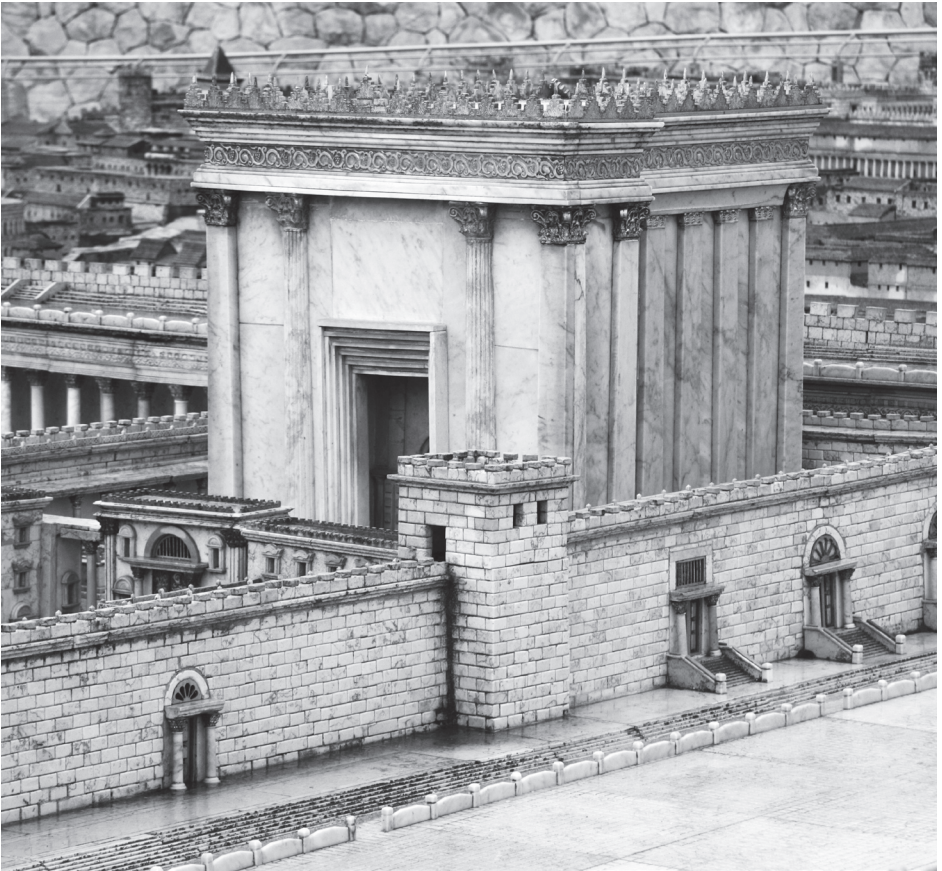
Wat kun je als journalist uit een veilig land werkelijk bijdragen in zo'n slepende situatie, waarin de verhoudingen zo verziekt zijn, dacht ik terwijl we boven de Alpen vlogen. Misschien is het dit: in beeld brengen wat niet gezien wordt, de verhalen vertellen die schuren, die ongemakkelijk zijn. Omdat de waarheid vrijmaakt, om het Bijbels te zeggen. Omdat ik geloof dat gerechtigheid de weg naar vrede is.

Bij zijn installatie hield paus Leo XIV een toespraak voor de verzamelde wereldpers. Hij benadrukte dat journalisten niet moeten bijdragen aan polarisatie. 'De manier waarop we communiceren is van fundamenteel belang. We moeten "nee" zeggen tegen de oorlog van woorden en beelden en het paradigma van oorlog verwerpen.'

Oorlogsjournalistiek benadrukt de verschillen tussen strijdende partijen met het risico het conflict daarmee te verdiepen. Vredesjournalistiek schetst de context en brengt de mensen in beeld die het meest onder het onrecht lijden.

‘Communiceer eerlijk en vriendelijk. Want: zalig zijn de vredestiters.’ Dat advies van de paus heb ik in dit boek met overtuiging omarmd. Het is aan de lezer of dat ook gelukt is.

Amersfoort, september 2025

Model van de tweede tempel.

1.

In het land Kanaän

Hoe het allemaal begon

Het begin van het Israëlish-Palestijns conflict wordt vaak gelegd in de tweede helft van de negentiende eeuw, de opkomst van het zionisme, de eerste immigratiegolven vanuit Europa of de Balfour-verklaring van 1917. Voor alle drie is veel te zeggen. Toch is het de vraag of je de diepte van het Israëlish-Palestijns conflict echt kunt peilen als je de oude geschiedenis er niet bij betreft. Daarom zet dit boek in bij aartsvader Abraham.

1. Waar ligt het begin van dit verhaal over de strijd om een land?

In het land Kanaän, het kustgebied aan de oostkant van de Middellandse Zee, tussen Klein-Azië (tegenwoordig Turkije) en Egypte. In het oosten was Kanaän begrensd door de Syrische woestijn, in het zuiden door de Sinaiwoestijn en in het noorden door het Libanon-gebergte. Kanaän maakte onderdeel uit van de Levant en was strategisch gelegen, belangrijke handelsroutes tussen de grootmachten in Egypte en Mesopotamië, Syrië en Klein-Azië liepen door het gebied. Vanuit de stad Gaza werd het beroemde cederhout van de Libanon verhandeld met Egypte. Vanwege de lucratieve handelscontacten hielden de Egyptenaren lange tijd de controle over de kuststreek, die bewoond werd door diverse koninkrijken en stammen, ieder met hun eigen goden. De koninkrijkes waren meestal niet meer dan een ommuurde hoofdstad met wat omringend land.

In de steden stond vaak een paleis voor de vorst, tevens het administratieve centrum, en een bescheiden tempelgebouw.¹

2. Wie was Abraham en wat was zijn betekenis?

Het verhaal van het volk Israël begint bij aartsvader Abraham. Wat we over hem weten lezen we in het Bijbelboek Genesis. Volgens de traditie leefde hij rond 2000-1800 voor Christus. Met zijn familie trok hij van Ur der Chaldeeën in Zuid-Mesopotamië naar Charan in het noorden. In Charan hoorde hij de stem van God, die hem zei naar het land Kanaän te trekken. Abraham ging, in het vertrouwen dat hij gezegend zou worden. Van dit onvoorwaardelijk vertrouwend geloof zou Abraham het oerbeeld worden, een fundamenteel en onderscheidend kenmerk voor de drie religies die uit hem zouden voortkomen: jodendom, christendom en islam.²

In Genesis 17 lezen we dat Abraham bijna honderd jaar oud was toen God aan hem verscheen en zei: 'Ik ben God, de Ontzagwekkende. Leef in verbondenheid met mij, leid een onberispelijk leven. Ik wil met jou een verbond aangaan en ik zal je veel, heel veel nakomelingen geven.'³ (...) 'Heel Kanaän, het land waar je nu als vreemdeling woont, zal ik jou en je nakomelingen voor altijd in bezit geven, en ik zal hun God zijn.'⁴

Abraham zou altijd een vreemdeling blijven in Kanaän. Nog geen vierkante meter grond zou hij er bezitten, afgezien van de grond voor het familiegraf die hij kocht toen zijn vrouw Sara overleed.

1 Daniel De Waele, *Ontwakend Jodendom*, p. 25.

2 Hans Küng, *Jodendom*, p. 38.

3 Genesis 17:1b-2 (Bijbelcitaten zijn overgenomen uit de Nieuwe Bijbelvertaling 2004).

4 Genesis 17:8.

3. Abraham is ook voor moslims een belangrijk persoon. Hoe zit dat?

Polygamie was een normaal verschijnsel in Abrahams dagen, ook hij had kinderen bij bijvrouwen. Zijn vrouw Sara was de moeder van Isaak, de vader van Esau en Jakob. Jakob wordt gezien als de vader van de twaalf stammen van Israël. Esau zou de Edomieten voortbrengen. Bij zijn Egyptische bijvrouw Hagar verwekte Abraham Ismaël, de stamvader van de Ismaëlieten. Ismaël zou als kind al in conflict komen met Isaak, waarna hij met zijn moeder door Abraham werd weggezonden. Bij zijn latere vrouw Ketura werd Abraham stamvader van zestien proto-Arabische nomadengroepen.

De islam ziet in Abraham ook een grote figuur, een profeet van de ene God. In de Koran wordt hij als Ibrahim na Mozes het meest genoemd: in 25 soera's, waarbij het gaat om de afstamming via de lijn van Ismaël.⁵

4. Wanneer begint dit verhaal over de strijd om het land volgens historici?

In de twaalfde eeuw voor Christus, toen er veel in beweging kwam in de Levant, mede als gevolg van klimaatverandering. In perioden van grote droogte mislukten de oogsten. Honger heerste en dreef volkeren op naar plaatsen waar voldoende voedsel was. Egypte, dat vaak de graanschuur van de regio was, wist te voorkomen dat migranten vanuit het westen zich in de Nijldelta vestigden, maar de greep op de oostkust moesten ze wel loslaten.

5. Vanaf wanneer wordt er gesproken van 'Israël'?

De oudste buitenbijbelse aanwijzing voor het bestaan van het volk Israël is te vinden in het Egyptische Luxor. Op een hiëroglief die de 'Israël-

⁵ Hans Küng, *Jodendom*, p. 37-43.

stèle van farao Merenptah' is gaan heten wordt verteld van een strafexpeditie die de farao ondernam onder de volken in Kanaän. Later is vastgesteld dat dit in het jaar 1205 voor Christus geweest moet zijn. Naast andere Kanaänitische volken en steden wordt een groep mensen genoemd die met 'Israël' wordt aangeduid. De farao zou er zo grondig mee afgerekend hebben dat ze geen nageslacht meer konden voortbrengen.⁶

6. Hoe is het Joodse volk ontstaan?

Twaalf stammen telde het volk Israël volgens het bijbelboek Exodus, voortgekomen uit de twaalf zonen van aartsvader Jakob, de zoon van Isaak, de zoon van Abraham. Koning David – die regeerde van 1005 tot 965 en de opvolger was van de eerste Israëlitische koning Saul – verenigde de stammen tot een Israëlitisch 'grootrijk'. Met zijn huurlingenleger nam David de stad Jeruzalem in, die op dat moment bewoond werd door de Jebusieten. David maakte de onbetekenende stad, gelegen ver bezijden de handelsroutes, tot de hoofdstad van zijn rijk. Op de heuvel Sion bouwde David zijn residentie. Davids zoon Salomo zou er later de eerste tempel bouwen.

7. Ooit hadden de Joden dus een eigen koninkrijk. Hoe zijn ze zo verstrooid geraakt?

Aan het einde van het bewind van Salomo, rond 930, vielen de stammen van Israël door interne onenigheid uit elkaar, in twee rijken: een noordelijk en een zuidelijk rijk.

Het noordelijke koninkrijk werd financieel uitgebuit door de Assyriërs, die steeds machtiger werden. Toen die belastingdruk te hoog werd, kwamen de Israëlieten in 722 in opstand. Dat werd ze fataal: de elite werd weggevoerd naar Noord-Mesopotamië en kwam nooit meer terug. De mensen die bleven vermengden zich met andere volkeren uit het Assyrische rijk.

6 Meindert Dijkstra, *Palestina en Israël*, p. 28.

Anders lag dat met Juda, dat aan de Assyrische druk wist te ontkomen. Zij kregen het zwaar te stellen met de Babyloniërs, een machtig rijk uit de streek van de Eufraat en de Tigris. In het jaar 586 besloot de Babylonische koning Nebukadnessar II de stad Jeruzalem, met de tempel van Salomo, te verwoesten. De bovenlaag van de bevolking werd meegevoerd naar Babel, waar ze erin slaagden hun identiteit te behouden en zelfs te versterken. Ze werkten er aan de redactie van geschriften en legden de mondeling overleverde verhalen van hun voorouders vast. Het is aannemelijk dat een groot deel van de Joodse canon in Babel is ontstaan. In het jaar 538, toen Babel en ook Juda onderdeel van het Perzische Rijk waren geworden, ging een beperkt aantal Joden weer terug naar Juda, dat Jehoez ging heten. Ze werden vanaf dat moment Joden genoemd,⁷ en herbouwden de tempel van Salomo. Een groot deel van de Joden bleef echter in Babel achter of vestigde zich elders in de toenmalige bekende wereld. Het was het begin van de diaspora, het Joodse leven buiten het land Kanaän.

Met de verwoesting van Jeruzalem en de eerste tempel was er een eind gekomen aan het Joodse volk als een politiek-staatkundige zelfstandige entiteit, een toestand die 2500 jaar zou duren, alleen onderbroken door een intermezzo van de Makkabeeën.⁸

8. Kunnen de Palestijnen gezien worden als de nazaten van de Filistijnen?

Een voor de hand liggende vraag, maar eerst: wie waren de Filistijnen? Nadat de Egyptenaren in de twaalfde eeuw voor Christus hun greep op Kanaän hebben moeten loslaten, vestigde een zeevolk zich in de zuidelijke kuststrook: de Filistijnen. Vermoedelijk kwamen ze uit het Egeïsche gebied. De Filistijnen mengden zich onder de bevolking van de oude steden: Gaza, Gat, Askelon, Asdod en Ekron. Gaza groeide uit tot een welvarende en multiculturele hoofdstad.

7 Piet van Midden, *Israël een wereld apart*, p. 38.

8 Hans Küng, *Jodendom*, p. 131.

Toen de Israëlitische stammen hun grondgebied wilden uitbreiden naar het westen, trokken de Filistijnen juist naar het oosten om dezelfde redenen. Uit Bijbelverhalen kennen we de Filistijnen als de aartsvijanden van het volk Israël. Denk aan het verhaal van David en Goliat: de jonge, tengere herdersjongen versloeg de fors uitgevallen Filistijn Goliat met een slinger en een steen.

De woorden *Filistijn* en *Palestijn* zijn verwant, ze komen beide van het oude woord *Peleset*, dat verwijst naar het kustgebied waar de Filistijnen woonden. De Romeinen noemden het land vanaf de tweede eeuw na Christus 'Palestina', waarschijnlijk om het na de Joodse opstanden een nieuwe naam te geven. Toen de Arabieren in de zevende eeuw na Christus Palestina veroverden, namen zij de naam van het gebied over: *Filastin*.

De moderne Palestijnen zijn grotendeels Arabisch van afkomst, met een geschiedenis van diverse volkeren die in het gebied leefden. Zij spreken Arabisch en hun identiteit is vooral gevormd na de islamitische veroveringen.

9. Wat waren de gevolgen van de verwoesting van de tempel in 70?

Er waren dus al veel Joodse gemeenschappen in de diaspora toen in het jaar 70 de tempel in Jeruzalem door de Romeinse keizerszoon Titus opnieuw werd verwoest. Vanaf dat moment verschoof langzaam maar zeker het zwaartepunt en woonden er meer Joden buiten dan binnen Kanaän. Het was voor velen van hen nog altijd het land van melk en honing, het land waar Abraham zich vestigde nadat God hem in Charan geroepen had en waarnaar ze altijd bleven terugverlangen.

In het jaar 135 sloegen de Romeinen opnieuw een Joodse opstand neer. Deze opstand stond onder leiding van Simeon Bar Kochba. Vooral in Galilea, in het noorden, waren op dat moment nog Joodse gemeenschappen te vinden. Op de Tempelberg in Jeruzalem werd inmiddels Jupiter aanbeden. Tot de vierde eeuw was het voor Joden verboden zich binnen de stadsgrenzen op te houden. Nog zeker tot

aan de vijfde eeuw was de meerderheid van de bevolking van het land Joods.

Inmiddels waren er Joodse gemeenschappen in alle windstreken te vinden, in het oude Babylonie in het oosten, in het Noord-Afrikaanse kustgebied, in Klein-Azië en Europa. De tempeldienst werd, in aangepaste vorm, voortgezet in de synagoge. Maar het verlangen bleef de Ene ooit weer te kunnen aanbidden op de berg Sion, als het even kon in de herbouwde tempel. Een utopisch verlangen dat ook meeklonk in de gebeden. Twee keer per jaar zeiden ze tegen elkaar: 'Tot volgend jaar in Jeruzalem!' Maar ze wisten ook dat ze er zelf niet op vooruit moesten lopen.

10. Wie woonden er in Palestina in de eeuwen tot de Ottomanen kwamen?

In 337 viel het Romeinse Rijk uiteen in een oostelijk en een westelijk rijk. Palestina hoorde bij het oostelijke deel, dat bekend is geworden als het Byzantijnse Rijk. Vanaf het jaar 395 was het christendom er de staatsgodsdienst, wat de Joodse en andere niet-christelijke gemeenschappen een juridische achterstand opleverde

Het jaar 622 wordt gezien als het jaar waarin de islamitische kalender begon. Mohammed verhuisde van Mekka – waar hij veel weerstand ondervond tegen zijn nieuwe religieuze ideeën – naar Medina. Hier begon de beweging te groeien, waarna het zich vanaf het Arabisch schiereiland onder leiding van de kaliefen sterk uitbreidde. In 638 namen ze Jeruzalem in en brak er in Palestina een islamitische periode aan.

Aan het einde van de zevende eeuw nam de Syrische kalief Abd al-Malik het initiatief een rotskoepel te bouwen op de Tempelberg en in het begin van de achtste eeuw bouwde zijn zoon de Al-Aqsamoskee er pal naast. Jeruzalem werd zo voor moslims de derde heilige plaats, na Mekka en Medina. De profeet Mohammed is er volgens de overlevering naartoe gevlogen op een vliegend paard.

In de middeleeuwen werd Palestina afwisselend geregeerd door

verschillende kalifaten, de mammelukken en christelijke kruisvaarders.

11. Hoe leefden Joden, christenen en moslims samen in de Ottomaanse periode?

In 1516 namen de Turken het gezag over in Palestina, het gebied werd onderdeel van het Ottomaanse Rijk, bestuurd vanuit Constantinoepel. Dat zou duren tot het einde van de Eerste Wereldoorlog, in 1918. Er woonden veel Arabieren: christenen en moslims. Ze bekleedden geen regeringsposities en richtten zich vooral op lokale belangen. De Joodse gemeenschappen – de oude *jisjoev* – waren vooral te vinden in de vier Joodse heilige steden: Hebron, Safed, Tiberias en Jeruzalem. Joden, christenen en moslims gingen in de Ottomaanse tijd overwegend vreedzaam met elkaar om, totdat ontwikkelingen in Europa migratiestromen op gang brachten die de regio een totaal ander aanzien zouden geven.

Israël in de ijzertijd

uit: Piet van Midden, *Israël en de Palestijnse gebieden*

Hoe is Israël in het conflict met haar buurlanden terechtgekomen? Waar is het fout gegaan? Waarom accepteert de Palestijns-Arabische bevolking de VN-resolutie van 1947 niet? Hoe verhoudt Hamas zich tot Hezbollah? Waarom heeft Israël geen grondwet?

Het is een kleine greep uit de vragen over het Israëlisch-Palestijns conflict die in dit boek beantwoord worden. Hiermee wil de auteur helderheid bieden in de situatie in het Midden-Oosten, op basis waarvan de lezer zich een mening kan vormen. Hij kiest voor de journalistieke aanpak en gaat te rade bij onafhankelijke wetenschappers en deskundigen, waaronder Bart Wallet, Joas Wagemakers en Dineke Houtman. Een boek dat helpt de wereld beter te begrijpen.

Arie Kok (Amersfoort) is schrijver en journalist. Hij schreef naast verschillende romans ook *Biografie van de Zuiderzee* en *Biografie van de Noordzee*.

ISBN 978 90 435 4377 4 • NUR 697

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT